

Examen VWO

2015

tijdvak 2
dinsdag 16 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 26 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 62 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Aanwijzing voor de kandidaat

Als in een vraag staat dat je een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan gebruik je in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

Opgave 1 Regulering van wietteelt

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 4 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Begin 2014 ondertekenden burgemeesters en wethouders van 35 gemeenten een manifest waarin het kabinet en het parlement gevraagd werd de wietteelt te reguleren. De gemeenten waren van mening dat het beleid onhoudbaar was omdat coffeeshops wel kleine hoeveelheden mochten verkopen, maar niet mochten inkopen. Coffeeshops werden op deze manier vaak gedwongen zaken te doen met de georganiseerde misdaad. In tekst 4 en tabel 1 wordt gesproken over legaliseren. Dat is een van de mogelijke vormen van regulering.

Gebruik de teksten 1 en 2.

In het Nederlandse politieke systeem wordt een onderscheid gemaakt tussen vier bestuurslagen. In de teksten 1 en 2 gaat het over de verhouding tussen de rijksoverheid en de gemeenten.

- 3p 1
- Geef de formele machtsverhouding weer tussen de rijksoverheid en de gemeenten. Noem daarbij twee aspecten.
 - Laat zien dat één aspect van deze formele machtsverhouding zichtbaar is in de teksten 1 en 2.

Karakteristiek voor het drugsbeleid in Nederland is dat de verkoop van wiet onder bepaalde voorwaarden wordt toegelaten. Dit beleid wordt het gedoogbeleid genoemd en wijkt af van het beleid in de meeste andere lidstaten van de Europese Unie (EU). Binnen de EU is er dus geen gelijk drugsbeleid voor alle lidstaten. Indien er tussen de lidstaten afspraken gemaakt worden over het drugsbeleid, dan komen deze door intergouvernementele besluitvorming tot stand. Op andere terreinen (zoals op gebied van economie en financiën) geldt supranationale besluitvorming.

- 5p **2** Leg uit welke besluitvormingsprocedure binnen de EU de Nederlandse staat de meeste macht geeft. Gebruik in je uitleg:
- twee verschillen tussen intergouvernementele en supranationale besluitvorming;
 - het kernconcept macht.

Gebruik de teksten 1 tot en met 4.

Het besluitvormingsproces over de regulering van de wietteelt kan geanalyseerd worden met verschillende modellen van politieke besluitvorming, zoals het systeemmodel van Easton. Het systeemmodel legt de nadruk op vier aspecten.

Aan het eind van tekst 4 staan uitspraken van hoogleraar Jan Brouwer: hij voorspelt dat de voorstanders van legalisering van wietteelt en verkoop zullen winnen (regels 66-72).

- 5p **3** Beredeneer of je met behulp van het systeemmodel van de politieke besluitvorming tot dezelfde voorspelling als Brouwer komt.
- Gebruik in je antwoord de vier aspecten van het systeemmodel van de politieke besluitvorming.
 - Verwijs per aspect naar een gegeven uit de teksten 1, 2, 3 of 4.

Gebruik de teksten 3 en 4.

Maatschappelijke vraagstukken kunnen met behulp van de hoofd- en kernconcepten van maatschappijwetenschappen beschreven worden.

- 4p **4** Leg uit dat het vraagstuk 'wietteelt wel of niet reguleren'
- een vormingsvraagstuk en
 - een veranderingsvraagstuk is.
- Gebruik in je uitleg bij elk vraagstuk:
- een gegeven uit de teksten 3 of 4;
 - een passend kernconcept.

Als de wens van de gemeenten om wietteelt te reguleren zou worden uitgevoerd, is dat een voorbeeld van verandering in een samenleving. Maatschappelijke veranderingen zijn te beschrijven en te verklaren vanuit verschillende wetenschappelijke benaderingen.

Stel dat wietteelt binnen afzienbare tijd gereguleerd zou worden in Nederland.

- 2p **5** Leg uit hoe de rationele-keuzebenadering deze regulering van wietteelt zou verklaren.

Gebruik tabel 1 en tekst 2.

Minister Opstelten maakt deel uit van het kabinet-Rutte II (VVD, PvdA) en is lid van de VVD.

- 2p 6 Geef naar aanleiding van de kwestie 'regulering van wietteelt' een oordeel over de mate van representativiteit van
- de fractie van de VVD en
 - de fractie van D66.

Licht je antwoord toe en gebruik daarbij gegevens uit tabel 1 en tekst 2.

Gebruik tabel 1.

De enquêtevraag van tabel 1 wordt ingeleid met een verwijzing naar de situatie in Uruguay.

- 2p 7 Formuleer op grond van deze verwijzing naar Uruguay een kanttekening bij de resultaten in tabel 1. Leg je antwoord uit en gebruik daarbij één van de eisen die aan sociaalwetenschappelijk onderzoek worden gesteld.

Opgave 2 De kledingindustrie van Bangladesh: misstanden en oplossingen

Bij deze opgave horen figuur 1, de teksten 5 tot en met 9 en tabel 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Veel van de kleding die in Nederland gedragen wordt, is geproduceerd in ontwikkelingslanden, waaronder Bangladesh (figuur 1 en tekst 5). De kosten om kleding te maken liggen daar veel lager dan in Nederland, waardoor de Nederlandse consument relatief weinig voor zijn kleding hoeft te betalen. Het goedkoop produceren van kleding gaat echter ten koste van de arbeidsvoorwaarden en veiligheid van arbeiders, zoals blijkt uit verschillende ongelukken die in kledingfabrieken in Bangladesh hebben plaatsgevonden. Op 24 november 2012 vielen 112 doden bij een brand in de kledingfabriek Tazreen Fashion Ltd. Exact vijf maanden daarna, op 24 april 2013, voltrok zich de grootste ramp ooit in de kledingindustrie, toen het gebouw Rana Plaza instortte. In het negen verdiepingen tellende gebouw bevonden zich vijf kledingfabrieken. Het totale aantal doden van deze ramp lag rond de 1130 mensen. Naar aanleiding van deze ongelukken in kledingfabrieken ontstond het Bangladesh veiligheidsakkoord, *Bangladesh Fire and Safety Accord*, een akkoord tussen westerse kledingbedrijven, Bengalese kledingfabrieken, internationale en nationale vakbonden en niet-gouvernementele organisaties (NGO's) met als doel de veiligheid van fabrieken en de arbeidsomstandigheden van werknemers te verbeteren. Om dit akkoord uit te voeren is een organisatie in het leven geroepen: *Accord on Fire and Building Safety* (teksten 6, 7 en 8).

De Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO) heeft onderzoek laten uitvoeren over de bereidheid van Nederlanders om meer te betalen voor kleding die in Bangladesh gemaakt is (zie tekst 9).

Deze opgave gaat over de kledingindustrie van Bangladesh, deze problemen die we daarin kunnen waarnemen en mogelijke oplossingen voor de problemen.

Gebruik tekst 5 en tabel 2.

Hoewel er in Bangladesh sprake is van economische groei, is het land nog steeds een ontwikkelingsland. Zo staat Bangladesh op plaats 194 op de ranglijst van landen naar bruto binnenlands product (bbp) per hoofd van de bevolking. (Nederland staat op plek 18.) Een laag nationaal inkomen per hoofd van de bevolking is een van de kenmerken van ontwikkelingslanden.

Twee groepen van theorieën geven verklaringen voor de (onder-) ontwikkeling van landen: afhankelijkheidstheorieën en evolutionistische theorieën.

- 4p 8 Geef met behulp van afhankelijkheidstheorieën een verklaring voor het feit dat Bangladesh een ontwikkelingsland is. Gebruik in je verklaring:
- twee aspecten van afhankelijkheidstheorieën;
 - bij één aspect een gegeven uit tekst 5 en bij het andere aspect een gegeven uit tabel 2.

Gebruik tekst 6 en tabel 2.

Na het instorten van het Rana Plaza-gebouw hebben verschillende Bengalese en internationale actoren gesproken over de slechte arbeidsomstandigheden van de werknemers in de kledingindustrie in Bangladesh. Het gesprek heeft geleid tot het *Bangladesh Fire and Safety Accord* zoals beschreven in tekst 6.

- 2p 9 Leg uit met welk kernconcept bij het hoofdconcept verandering het afsluiten van het veiligheidsakkoord te verklaren is. Gebruik in je uitleg:
- twee elementen van dit kernconcept;
 - bij één element de informatie van tabel 2 en bij het andere element de informatie van tekst 6.

Gebruik de teksten 6 en 7.

Het ontstaan en de uitvoering van het veiligheidsakkoord kun je beschrijven met de kernconcepten samenwerking en conflict.

- 2p 10 Beschrijf het ontstaan van het veiligheidsakkoord met gebruikmaking van het kernconcept **samenwerking**. Gebruik in je antwoord twee gegevens uit tekst 6 of 7.
- 2p 11 Beschrijf de uitvoering van het akkoord met gebruikmaking van het kernconcept **conflict**. Gebruik in je antwoord een gegeven uit tekst 6 of 7.

Gebruik de teksten 5, 6 en 8.

De gevolgen van het veiligheidsakkoord kun je beschrijven met de kernconcepten macht, sociale ongelijkheid en cultuur.

- 3p 12 Beschrijf een gevolg van het veiligheidsakkoord voor de verandering van
- machtsverhoudingen in de Bengalese kledingindustrie.
Gebruik in je antwoord het kernconcept macht en een gegeven uit tekst 5 of 6.
 - de sociale ongelijkheid in Bangladesh.
Gebruik in je antwoord het kernconcept sociale ongelijkheid en een gegeven uit tekst 6 of 8.
 - de (politieke) cultuur in of rondom de Bengalese kledingindustrie.
Gebruik in je antwoord het kernconcept cultuur en een gegeven uit tekst 8.

Gebruik de teksten 5 en 8.

In Bangladesh zijn veranderingsprocessen te herkennen. Eén van die veranderingsprocessen is modernisering.

- 2p 13 Leg uit welk **ander** veranderingsproces op politiek gebied te herkennen is in de teksten 5 en 8. Gebruik in je uitleg:
- een kernconcept bij het hoofdconcept verandering (niet modernisering);
 - een voorbeeld uit tekst 5 en een voorbeeld uit tekst 8.

Lees tekst 9.

In de laatste zin van tekst 9 wordt gesproken over quota.

- 1p 14 Geef een reden waarom onderzoekers quota gebruiken om tot een steekproef te komen. Licht deze reden toe.

Opgave 3 Staatssecretaris onder vuur

Bij deze opgave horen de teksten 10 tot en met 12 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Onder druk van de Tweede Kamer trad staatssecretaris Frans Weekers op 30 januari 2014 af. Directe aanleiding was dat de Belastingdienst met grote uitbetalingsachterstanden voor de huur-, zorg- en andere toeslagen kampte, waardoor tienduizenden mensen hun rechtmatige toeslagen niet hadden ontvangen (tekst 10). Er waren in 2013 al diverse aanvaringen geweest tussen de Tweede Kamer en de staatssecretaris. In het voorjaar van 2013 onthulde het tv-programma *KRO Brandpunt* dat bendes uit Bulgarije op grote schaal fraude hadden gepleegd met toeslagen en uitkeringen in Nederland. Weekers, als staatssecretaris van Financiën politiek verantwoordelijk voor de Belastingdienst, zei niet op de hoogte te zijn geweest van de fraude (tekst 11).

In oktober 2013 kwam in de openbaarheid dat de eigen ambtenaren van de staatssecretaris zich openlijk tegen een nieuwe belastingwet keerden (tekst 12).

Lees tekst 10.

De problemen bij de Belastingdienst en de kritiek van de Tweede Kamer hebben geleid tot het aftreden van staatssecretaris Weekers.

- 1p **15** Leg uit om welke staatsrechtelijke reden de staatssecretaris is afgetreden. Gebruik in je uitleg een gegeven uit tekst 10.

Gebruik de teksten 11 en 12.

De politieke verhouding tussen staatssecretaris Weekers en zijn ambtenaren kan beschreven worden met verschillende kernconcepten.

- 3p **16** Beschrijf de politieke verhouding tussen de staatssecretaris en zijn ambtenaren met de kernconcepten:
- conflict;
 - cultuur;
 - gezag.

Gebruik in je antwoord per kernconcept een gegeven uit tekst 11 of 12.

Ambtenaren hadden kritiek op de belastingwet van de staatssecretaris van Financiën (tekst 12). Ambtenaren zijn actoren in het politieke systeem en kunnen op grond van machtsbronnen (ook wel hulpbronnen genoemd) invloed uitoefenen op de politieke besluitvorming.

- 3p **17** Leg uit hoe ambtenaren invloed kunnen uitoefenen op de politieke besluitvorming. Gebruik in je uitleg drie machtsbronnen.

De staatssecretaris van Financiën is verantwoordelijk voor de uitvoering van belastingenwetten.

- 2p **18**
- Leg uit dat aan het heffen van belastingen door de overheid het dilemma van collectieve actie ten grondslag ligt.
 - Geef aan hoe de overheid dit dilemma oplost.

Opgave 4 Waarom sommige landen rijk zijn en andere arm

Bij deze opgave hoort tekst 13 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Waarom zijn sommige landen rijk en andere arm? Over dit vraagstuk zijn vele studies verschenen. Ter verklaring van deze verschillen worden bijvoorbeeld culturele, klimatologische of geografische oorzaken aangevoerd. In rapporten van de Verenigde Naties wordt aandacht gevraagd voor goed bestuur van een land op economisch en politiek gebied ter bevordering van economische groei. Twee Amerikaanse wetenschappers (Acemoglu en Robinson) publiceerden in 2012 in het boek *Why nations fail. The origin of power, prosperity and poverty* een theorie om de verschillen tussen rijke en arme landen te verklaren. Deze onderzoekers zien een grote rol voor zogenaamde inclusieve politieke en economische instituties. Tekst 13 is een deel van een bespreking van het boek *Why nations fail* door socioloog Nico Wilterdink.

Gebruik de regels 1 tot en met 58 van tekst 13.

- 2p 19 – Formuleer een hypothese ter verklaring van de verschillen tussen rijke en arme landen die ontleend kan worden aan de theorie van Acemoglu en Robinson. Gebruik in je antwoord gegevens uit de regels 1 tot en met 58 van tekst 13.
- Wat is de afhankelijke en wat is de onafhankelijke variabele in deze hypothese?
- 1p 20 Leg uit of in de theorie van Acemoglu en Robinson sprake is van een causaal verband of correlatie. Gebruik in je uitleg gegevens uit de regels 1 tot en met 58 van tekst 13.
- 2p 21 Leg uit dat in de regels 35 tot en met 45 van tekst 13 het kernconcept politieke institutie te herkennen is.
- 1p 22 Leg uit of inclusieve politieke instituties wel of niet bijdragen aan de legitimiteit van het politieke systeem in een land. Gebruik in je uitleg een voorbeeld uit de regels 35 tot en met 45 van tekst 13.

Gebruik de regels 46 tot en met 58 van tekst 13.

- 2p 23 Leg uit wat de gevolgen zijn van inclusieve economische instituties voor de mate van sociale gelijkheid en sociale cohesie in een samenleving. Gebruik in je uitleg een voorbeeld uit de regels 46 tot en met 58 van tekst 13.

Gebruik tekst 13.

Modernisering kan als een ideologie worden beschouwd. Er wordt dan gesproken over een 'ideologie van de modernisering'.

- 2p 24 Leg uit dat in de theorie van Acemoglu en Robinson een 'ideologie van de modernisering' te herkennen is. Gebruik in je uitleg twee aspecten van een 'ideologie van de modernisering'.

Gebruik tekst 13.

Er zijn verschillende wetenschappelijke benaderingen om maatschappelijke ontwikkelingen te beschrijven en te verklaren: het structureel functionalisme, de marxistische benadering, de constructivistische benadering en de rationele-keuzebenadering.

- 2p 25 Leg uit welke wetenschappelijke benadering het meest in de theorie van Acemoglu en Robinson te herkennen is.

Gebruik tekst 13.

Er zijn twee theorieën die verschillen in ontwikkeling tussen rijke en arme landen verklaren: evolutionistische theorieën en afhankelijkheids-theorieën.

- 2p 26 Beredeneer of de onderzoekers Acemoglu en Robinson uitgaan van evolutionistische theorieën of van afhankelijkheidstheorieën ter verklaring van de verschillen in ontwikkeling tussen rijke en arme landen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.